

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM

PHAN NGỌC KHUÊ

LỄ CẤP SẮC

CỦA NGƯỜI DAO LÔ GANG Ở LẠNG SƠN

157/195

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA THÔNG TIN

**Công trình do Chính phủ tài trợ sáng tạo
năm 2002**

Đọc duyệt

GS. TSKH. TÔ NGỌC THANH

Tổ chức xuất bản

GS. TS. NGUYỄN XUÂN KÍNH

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIÀN VIỆT NAM

PHAN NGỌC KHUÊ

**LỄ CẤP SẮC
CỦA NGƯỜI DAO LÔ GANG
Ở LẠNG SƠN**

**NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA - THÔNG TIN
HÀ NỘI - 2003**

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
Lời nói đầu	9
 Phần thứ nhất	
NGƯỜI DAO LÔ GANG	
TRONG CỘNG ĐỒNG DÂN TỘC	11
I. Nguồn gốc lịch sử của người Dao ở Việt Nam	11
II. Tôn giáo - tín ngưỡng - phong tục tập quán	22
1. Thờ cúng tổ tiên (Chạng Chà Phin)	22
2. Những truyền thuyết, huyền thoại liên quan đến tục lệ cúng Thủy tổ Bàn Hộ	22
A. Truyền thuyết, thần thoại về Bàn Cổ	23
B. Huyền thoại về tô tem	25
C. Sự tích hay huyền thoại về Bàn Hộ	28
D. Truyền thuyết về cuộc vượt biển Nam Hải của người Dao	30
3. Một số tập quán và lễ nghi theo chu kỳ đời người	34
A. Tổ chức dòng họ và gia đình	34
B. Lễ thیم tình (thêm đinh - thêm người)	39
C. Lễ đặt tên (Phùn vòng)	39
D. Cưới xin (Chìn cha - hấp tịu)	39

Đ. Tang ma	40
E. Lễ cấp sắc	42
4. Một số nghi lễ nông nghiệp điển hình	43
A. Lễ gọi kim tau (mở cửa rừng)	44
B. Lễ cúng thần nương	44
C. Lễ cúng cơm mới	44
D. Cúng hồn lúa	45
Đ. Những điều kiêng kỵ liên quan đến nông nghiệp	45
III. Ngôn ngữ - văn tự	47
1. Ngôn ngữ Dao	47
2. Văn tự Dao	48

Phần thứ hai

LỄ ĐƯỜNG 51

I. Đại Đường: Tâm Toòng	51
II. Tranh thờ treo trên lễ đường - Tâm Toòng	54
A. Tranh treo trên bàn thờ Tam Thanh (<i>Phạm Ching Toòng</i>)	54
B. Tranh treo ở phía phải bàn thờ tổ tiên	55
C. Dải vải trắng phủ trên phần trên cùng	55
III. Giải thích điển tích các thần linh trên Tam Thanh đường (Phạm Ching Toòng) hay Thần điện Đạo giáo trong lễ cấp sắc và ý nghĩa của các tranh ấy	56
A. Bộ tranh Tứ Trục Công Tào	56

B. Bộ Hành say	59
C. Toàn bộ bộ tranh Đại Đường - Tầm Toòng	68
D. Bộ tranh Tàu Kháng - hay còn gọi là Châm Phi (nghĩa đen của Tàu Kháng là hơi lửa)	82
E. Bức tranh dài Tầm Toòng Châu - Đại Đường Kiều	83
F. Dải vải trắng phủ ngang, phía trên tất cả các tranh trên bàn thờ Tam Thanh - Phàm Ching Toòng	84

Phần thứ ba

NHÂN SỰ TRONG LỄ CẤP SẮC	86
---------------------------------	----

A. Những người thụ phong trong lễ cấp sắc	86
B. Vài nét về lý lịch trích ngang	92
C. Những người thầy cúng chủ trì và giúp việc	95
D. Những điều kiêng kỵ - trai giới - chay tịnh	98
E. Các loại mật nạ thần	100

Phần thứ tư

CÁC GIAI ĐOẠN CỦA LỄ CẤP SẮC	105
-------------------------------------	-----

A. Công tác chuẩn bị	105
B. Ngày thứ nhất của lễ Châu Đàng	109
C. Ngày thứ hai của lễ Châu Đàng	116
D. Lễ cấp sắc ba đèn - Phàm Thoi Táng	121
E. Lễ cấp sắc cấp bảy đèn (Chiết Phing Táng - Thất tinh dâng)	140
F. Lễ thăng đàn tế trời (Phảo tù thầy - Hưu Lùng)	156

Phần thứ năm	
LỄ TRẢ ƠN BÀN VƯƠNG - KIÁO NHỰN	161
Phần thứ sáu	
NHỮNG GIÁ TRỊ NGHIÊN CỨU KHOA HỌC THÔNG QUA LỄ CẤP SẮC	169
I. Lễ cấp sắc là một lễ thụ giới tôn giáo	170
II. Lễ cấp sắc là một lễ thành nhân	170
III. Thế "Thuận nước đẩy thuyền" của lễ cấp sắc trong dân tộc Dao	178
IV. Tranh thờ trong lễ cấp sắc	180
V. Vũ trụ quan và nhân sinh quan thể hiện trong lễ cấp sắc và tranh thờ Đạo giáo của người Dao Lô Gang	182
VI. Những yếu tố tiêu cực thể hiện trong lễ cấp sắc	184
VII. Sức hấp dẫn của lễ cấp sắc	187
VIII. Thay lời kết	189

LỜI NÓI ĐẦU

Hệ thống tôn giáo, tín ngưỡng của dân tộc Dao bao gồm hàng loạt hệ thống tôn giáo tín ngưỡng mang màu sắc Đạo giáo hoặc mang đậm đà bản sắc dân tộc, trong hệ thống chung đó có lễ Châu đàn.

Trong lễ Châu đàn lại bao gồm hàng loạt lễ thức tôn giáo vừa có nguồn gốc Đạo giáo vừa có nguồn gốc tín ngưỡng dân tộc: Tất cả đan xen rất chặt chẽ, phức hợp để phục vụ đắc lực cho đời sống văn hóa, tinh thần của dân tộc Dao và nằm trong hệ thống lễ nghi của hai lễ chính, trọng thể của người Dao: Lễ Cấp sắc và Lễ Trả ơn Bàn Vương.

Hai lễ chính này huy động tổng hợp các loại hình nghệ thuật: Văn, thơ, ca hát, âm nhạc, nhảy múa, mỹ thuật, kiến trúc và diễn xướng, tạo nên một hình thức văn hóa - văn nghệ dân gian rất hấp dẫn bởi tính hoành tráng nghệ thuật và tính giáo dục sâu sắc của nội dung mà hai lễ này chuyển tải, tác động đến đạo đức và truyền thống giáo dục nhân cách của nhân dân.

Mỗi bộ môn nghệ thuật - thành tố của các lễ nghi tôn giáo này, có sức lôi cuốn hấp dẫn riêng đối với tình cảm của quần chúng đồng thời rất được chú trọng trong việc nghiên cứu chuyên ngành và nghiên cứu tổng hợp.

Trong quá trình nghiên cứu chuyên ngành mỹ thuật - tranh thờ của các dân tộc, tôi buộc phải nghiên cứu tổng hợp hệ thống tôn giáo, tín ngưỡng của dân tộc Dao nói chung và

người Dao Lô Gang ở Lạng Sơn nói riêng, để tìm hiểu mối quan hệ giữa nội dung, chủ đề với hình thức, ngôn ngữ nghệ thuật trong bối cảnh xã hội, lịch sử, văn hóa của dân tộc.

Do khuôn khổ và tính chất của chuyên khảo, chúng tôi không in kèm được nhiều tranh thờ đặc sắc của người Dao Lô Gang phục vụ cho hai lễ chính này. Mong bạn đọc tham khảo thêm trong sách: **Tranh Đạo giáo ở Bắc Việt Nam** (Nhà xuất bản Mỹ thuật - Hà Nội, 2001).

Đồng thời với chuyên khảo này, tác giả mong rằng sẽ bổ sung thêm nhiều điều về Đạo giáo trong dân tộc Dao mà dung lượng và chủ đề của một cuốn sách tranh Đạo giáo chưa có điều kiện để cập đầy đủ.

Dù trên góc độ nghiên cứu về tôn giáo, tín ngưỡng hay trên góc độ nghiên cứu tổng hợp về một loại hình văn hóa - văn nghệ dân gian, tác giả cũng tự thấy hết sức khó khăn bởi sự khan hiếm về cả hai nguồn tư liệu tôn giáo và nghệ thuật, trong tình hình hiện nay. Chắc chắn rằng sẽ có nhiều khiếm khuyết khi trình bày công trình chuyên khảo này. Mong bạn đọc chỉ giáo và lượng thứ.

Tác giả xin bày tỏ lòng cảm ơn chân thành tới gia đình ông Đặng Tăng Phúc và bà con Dao Lô Gang ở thôn Nà Mù xã Mẫu Sơn, huyện Lộc Bình, tỉnh Lạng Sơn; Bà Lý Dương Liễu, cử nhân dân tộc học, nguyên cán bộ Sở Văn hóa - Thông tin Lạng Sơn, Ban Thư ký Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam và Ban Giám đốc Nhà sáng tác Văn học - Nghệ thuật Đà Lạt (Bộ Văn hóa - Thông tin), đã giúp đỡ tác giả hoàn thành chuyên khảo này.

Tác giả
PHAN NGỌC KHUÊ